Прегледни рад 343.26:343.292
doi:10.5937/zrpfns55-34642

Драгиша С. Дракић
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
D.Drakic@pf.uns.ac.rs

Иван Д. Милић
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
I.Milic@pf.uns.ac.rs

ПРЕВРЕМЕНО ОТПУШТАЊЕ ОСУЂЕНИКА*

Сажетак: *Један од начина „ранијег изласка" из казненог завода или из просторија у којима осуђени издржава казну огледа се у превременом отпуштању. Превремено отпуштање се не може одобрити сваком осуђенику. Од правила да се осуђени може превремено отпустити услед доброг владања постоји и изузетак. Превремено осуђеника може да отпусти директор Управе за извршење кривичних санкција или судија за извршење кривичних санкција.*

Пажња аутора у овом раду је управо превремено отпуштање осуђеника и то како оних који издржавају казну затвора у казеним заводима тако и оних који издржавају казну у просторијама у којима станују.

Кључне речи: *казна затвора, превремено отпуштање, суд, трудноћа, закон, судија за извршење.*

УВОД

Осуђена лица којима је изречена казна затвора знају колико ће времена највише провести на издржавању казне затвора, јер је то време одређено правноснажном судском одлуком. Осуђена лица којима је изречена казна

---

* Рад је настао као резултат рада на Пројекту „Правна традиција и нови правни изазови", чији носилац је Правни факултет у Новом Саду, Универзитет у Новом Саду. Рад је презентован на Међународној научној конференцији Правна традиција и нови правни изазови, одржаној 29. и 30. септембра 2021. године на Правном факултету Универзитета у Новом Саду.

доживотног затвора знају да ће до краја живота остати на издржавању казне у казненом заводу.[2] Правило је да након што је донета осуђујућа пресуда којом је окривљеном изречена казна затвора, који тада постаје осуђени, зна где ће издржавати казну затвора – да ли у казненом заводу или у просторијама у којима станује. У пресуди се не наводи у којем казненом заводу ће осуђени издржавати казну затвора, већ ће то осуђени сазнати када буде добио налог за издржавање казне. Свакако да постоје правила којима се уређује од којих критеријума зависи у који казнени завод ће осуђеник бити упућен на издржавање казне затвора.

Иако је у пресуди тачно наведено колико је осуђени дужан да проведе на издржавање казне затвора, у појединим случајевима осуђени може и пре истека казне да се отпусти из казненог завода. Постоји неколико могућности услед којих се осуђени може отпустити из казненог завода пре истека казне. Дакле, није *условни отпуст*[3] једини разлог ранијег изласка осуђеника из казненог завода. Тако, осуђени може да се раније отпусти услед амнестије и помиловања, као и због *превременог отпуштања*.

Колико раније осуђени може да се отпусти из казненог завода зависи од тога ко може раније да га отпусти. Правни положај осуђеника који је *раније отпуштен* у вези са временом неиздржане казне разликује се у зависности од тога ко је донео „одлуку“ о ранијем отпуштању. У појединим случајевима осуђени који је отпуштен пре истека казне сматра се да је издржао казну у целости, што значи да се дат ранији отпуст не може опозвати. Са друге стране, постоји могућност да се ранији отпуст са издржавања казне затвора опозове. Такође се и разликује правни положај осуђеника који је раније отпуштен.

Иако смо рекли да се осуђена лица из више разлога могу раније отпустити[4], предмет овог рада је превремено отпуштање осуђеника. Законом о извршењу кривичних санкција под *превременим отпуштањем* осуђеника сматра се само отпуштање од стране директора Управе за извршење кривичних санкција и судије за извршење кривичних санкција.

1. ПРЕВРЕМЕНО ОТПУШТАЊЕ ОСУЂЕНИКА

Правила у погледу превременог отпуштања осуђеног у Републици Србији су се изменила доношењем Закона о изменама и допунама Закона о

[2] Аутори у раду користе назив казнени завод за све установе у којима осуђена лица издржавају казну затвора.

[3] У науци се истиче да је условни отпуст најчешћи основ за отпуштање осуђеника, вид. А. С. Князьков, Условно-досрочное освобождение: проблемы и тенденции, *Вестник Томского государственного университета. Право.* 2015. №2 (16), 63.

[4] О отпуштању осуђеника вид. Đorđe Ignjatović, *Pravo izvršenje krivičnih sankcija*, Beograd, 2014, 181-182.

извршењу кривичних санкција[5] који је ступио на снагу 1. децембра 2019. године. До тада је само директор Управе за извршење кривичних санкција[6] (у даљем тексту: директор Управе), могао да превремено отпусти осуђеника, а од тада превремено отпуштање више није само у његовој надлежности. Сада и судија за извршење кривичних санкција (у даљем тексту: судија за извршење), може да превремено отпусти осуђеника. Свакако да постоје значајне разлике у погледу ова два случаја превременог отпуштања, као што су разлози за превремено отпуштање, време које је осуђени у обавези да проведе на издржавању казне затвора и положај осуђеника који је превремено отпуштен.

Имајући у виду да већ неколико година уназад казна затвора не мора нужно да се извршава у казненом заводу, већ и у просторијама у којима осуђени станује (тзв. кућни затвор) постоје и разлике у погледу превременог отпуштања између осуђених којих издржавају казну у казненом заводу и оних који казну издржавају у просторијама у којима станују. Дакле, не важе исте правила превременог отпуштања за осуђена лица која казну затвора издржавају у казненом заводу и осуђенике који казну затвора издржавају у свом стану-кући у погледу ове погодности.

2. ПРЕВРЕМЕНО ОТПУШТАЊЕ ОДЛУКОМ ДИРЕКТОРА УПРАВЕ ЗА ИЗВРШЕЊЕ КРИВИЧНИХ САНКЦИЈА

У Републици Србији има преко тридесет казнених завода у којима се налазе лица лишена слободе. Дакле, у казненим заводима се не налазе само осуђена лица којима је суд у кривичном поступку изрекао казну затвора већ и друга лица која су од стране надлежног органа лишена слободе (као што су притворена лица, прекршајно кажњена лица, и др.). Према Закону о извршењу кривичних санкција[7] Управа за извршење кривичних санкција организује, спроводи и надзире извршење казне затвора, малолетничког затвора, казне рада у јавном интересу, условне осуде са заштитним надзором, мера безбедности обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој

[5] Закон о изменама и допунама Закона о извршењу кривичних санкција, *Службени гласник РС*, бр. 35/2019. (у даљем тексту и ЗоИДЗИКС). О неким новинама које овај Закон уводи вид. Иван Милић, Индивидуализација казне затвора на основу Закона о изменама и допунама Закона о извршењу кривичних санкција из 2019. године, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 4/2019, 1271–1285

[6] О превременом отпуштању осуђених лица вид. Милић Иван, *Индивидуализација казне затвора – криминолошки, кривичноправни и пенолошки аспект*, Нови Сад, 2017, 401-404. (докторска дисертација)

[7] Закон о извршењу кривичних санкција, *Службени гласник РС*, број 55 од 23. маја 2014, 35 од 21. маја 2019. (у даљем тексту и ЗИКС).

установи, обавезног лечења наркомана и обавезног лечења алкохоличара, као и васпитне мере упућивања у васпитно-поправни дом. Она такође спроводи меру притвора и друге мере за обезбеђење присуства окривљеног у кривичном поступку у складу са законом и обавља друге послове одређене законом. Управа је укључена у поступке социјалне реинтеграције и прихвата осуђених лица. Управа је орган у саставу министарства надлежног за послове правосуђа.[8] Управом руководи директор Управе, који представља Управу и одговоран је за законито и правилно извршење кривичних санкција у Републици Србији.[9] На овом месту треба истаћи да директор Управе има значајна овлашћења у погледу „одређених права осуђених лица", односно да има значајне надлежности у погледу индивидуализације казне затвора у поступку извршења. Тако на пример директор Управе одлучује о премештају осуђеника, о прекиду извршења казне осуђенику, о превременом отпуштању осуђеника и др.

Превремено отпуштање на основу одлуке директора Управе уређује се у *два закона.* Разлог зашто се у два закона уређује превремено отпуштање јесте последице „новоуведеног" модалитета извршења казне затвора у просторијама у којима осуђени станује (тзв. кућни затвор).[10] С тим у вези, Законом о извршењу кривичних санкција уређује се превремено отпуштање осуђеника из *казнених завода*, док се Законом о извршењу ванзаводских санкција и мера[11] уређује превремено отпуштање осуђеника који казну затвора издржавају у просторијама у којима станују.

2.1. Превремено отпуштање осуђеника одлуком директора Управе из казненог завода

Све док не наступи правноснажност осуђујуће судске одлуке не може се говорити о томе да је лице осуђено, већ је реч о окривљеном лицу против којег се води кривични поступак. Са друге стране, иако је осуђујућа одлука којом је окривљеном изречена казна затвора постала правноснажна то не значи да ће се осуђени истог дана упутити на издржавање казне затвора. Уколико осуђени на слободи чека да буде упућен на издржавање казне затвора потребно је да прође одређено време да би био упућен на издржавање казне у казнени завод.

---

[8] Вид. чл. 12 ЗИКС.

[9] Вид. чл. 27 ЗИКС.

[10] Нову алтернативну кривичну санкцију представља кућни затвор (кућно затварање). Здравко Грујић, *Алтернативе казни затвора*, Косовска Митровица, 2020, 114.

[11] Закон о извршењу ванзаводских санкција и мера, *Службени гласник РС*, бр. 55 од 23. маја 2014, 87 од 13. новембра 2018.

Када је осуђени ступио на издржавање казне затвора за њега важе посебна правила понашања (тзв. затворска правила). Иначе, почетак извршења казне затвора рачуна се од дана када се осуђени јавио у завод на извршење казне.[12] Понашање осуђеника се стално вреднује, за свако добро владање осуђени треба да се награди а за лоше да се казни.[13] Уколико се осуђени добро влада у затвору може да добије и посебна права и погодности, као што је условни отпуст, слободан излазак у град, посета породици, превремено отпуштање и др. Иначе, извршењем кривичних санкција остварује се општа и индивидуална сврха њиховог изрицања у циљу успешне реинтеграције[14] осуђених у друштво.[15]

Дакле, добро владање осуђеника може да се награди на начин што ће се он из казненог завода *отпустити превремено* – пре него што истекне казна. Директор Управе може превремено отпустити осуђеног са издржавања казне највише шест месеци до истека казне, ако је издржао девет десетина казне. Реч је о условима који се тичу времена проведеног на издржавању казне затвора и преосталог времена неиздржане казне а који су објективни услови.

Осуђени се може превремено отпустити због доброг владања и постигнутих резултата у програму поступања. Имајући у виду да је реч о значајној „погодности“ коју може да добије осуђени, заиста само онај осуђеник који се добро влада у казненом заводу треба да се на овакав начин отпусти. Свакако се намеће питање – који су то осуђеници, јер ако су се добро владали зашто се нису *условно отпустили* (под условом да су поднели молбу). Сматрамо да за одабир „осуђеника који се добро владају“ и које треба превремено отпустити свакако могу послужити подаци о томе у којем одељењу осуђени издржава казну затвора и која му је група одређена.[16]

Предлог за превремено отпуштање осуђеника директору Управе подноси управник завода у којем осуђени издржава казну, на основу претходно

---

[12] Вид. чл. 57 ст. 2 ЗИКС.

[13] Осуђени за време издржавања казне затвора може да учини дисциплински преступ али и кривично дело. О кривичним делима која се врше од стране осуђених лица за време издржавања казне затвора вид. С. А. Хохрин, Состояние пенитенциарной преступности и горизонты развития криминопенологии, *Вектор развития криминологии в XXI веке: Тезисы докладов всероссийской научно-практической конференции, приуроченной к 30-летию Российской криминологической ассоциации*, Владимир, 2021, 92-96.

[14] Припрема осуђеника за живот на слободи има најважније значење у циљу постизања ресоцијализације. Вид. В. Е. Бурый, В. И. Степаненко, *Особенности организации исправительного процесса осужденных в местах лишения свободы*, [Электронный ресурс]: монография, Могилев, 2017, 80.

[15] Чл. 2 ЗИКС.

[16] О класификацији осуђених лица вид. Л. Б. Смирнов, *Уголовно-исполнительное право*, Санкт-Петербург, 2002, 108-115.

прибављеног мишљења стручног тима.[17] Иако се то законом експлицитно не прописује, сматра се да је осуђени који је превремено отпуштен издржао казну затвора. То значи да се превремени отпуст *не може* опозвати, те је он у том делу повољнији по осуђеника у односу на условни отпуст.

2.1.1. Превремено отпуштање са издржавања казне затвора на основу ранијег закона и решење Уставног суда.

Превремено отпуштање са издржавања казне затвора из казненог завода било је прописано и ранијим Законом о извршењу кривичних санкција[18], али је постојала једна разлика јер је по његовом решењу осуђени могао да се превремено отпусти највише *три месеца* до истека казне (чл. 173 ст. 1). У вези са таквим решењем законодавца Уставном суду била је поднета иницијатива за оцену уставности члана којим се уређивао превремени отпуст (чл. 173. ст. 1. ЗИКС). Као разлог оспоравања иницијатор наводи да из оспорене одредбе закона произлази, „а тако се даје и тумачење“, да право на превремено отпуштање са издржавања казне нема осуђени који није осуђен на казну затвора „већу од 30 месеци“, што по иницијатору даље значи да су осуђени „подељени“ у две категорије зависно од дужине времена на које су осуђени. Таквим прописивањем, по мишљењу иницијатора, „долази до дискриминације у остваривању права гарантованих чланом 21. ст. 2. и 3. и чланом 36. став 1. Устава. Међутим, Уставни суд није прихватио иницијативу за покретање поступка за утврђивање неуставности члана 173. став 1. ЗИКС. Уставни суд је сматрао да оспореним законским решењем нису повређена уставна начела забране дискриминације и једнаке заштите права. Наиме, оспореном законском одредбом уређује се, обезбеђује и остварује превремено отпуштање са издржавања казне свих субјеката у идентичној правној ситуацији, а прокламована начела о једнакој законској заштити без дискри-

[17] Занимљиво је видети колико се осуђеника *превремено отпушта*. У 2009. години примљено је 115 предмета превременог отпуста, од ког броја је 36 решено позитивно, 42 негативно, а 37 предмета је решено на други начин. Извор: Годишњи извештај о раду Управе за извршење за 2009. годину – доступан на: http://www.uiks.mpravde.gov.rs/images/izvestaj%20 2009.pdf (08.09.2021). У 2010. години примљено је 92 предмета за превремено отпуштање, решено је 92 (на тај начин што је донето 38 позитивних решења, 20 негативних и 33 на други начин), а нерешен 1 предмет. Извор: Годишњи извештај о раду Управе за извршење за 2010. годину – доступан на: http://www.uiks.mpravde.gov.rs/lt/articles/izvestaji/ (08.09.2021). У 2013. године превремено је отпуштен 41 осуђеник. Извор: Годишњи извештај о раду Управе за извршење за 2013. годину, доступан на: http://www.uiks.mpravde.gov.rs/images/Godisnji_izvestaj_UIKS-a_za_2013.pdf (08.09.2021). За очекивати је да ће се број превремено отпуштених осуђених лица повећати имајући у виду да се наведени статистички подаци односе на време када је само директор Управе био надлежан з а превремено отпуштање.

[18] Закон о извршењу кривичних санкција, *Службени гласник РС*, бр. 85/2005, 72/2009, 31/2011.

минације по било ком основу из члана 21. ст. 2. и 3. и право на једнаку заштиту права из члана 36. став 1. Устава не гарантују једнакост у апсолутном смислу, већ гарантују једнакост грађана који се налазе у идентичним правним ситуацијама.[19]

2.2. Превремено отпуштање осуђеног одлуком директора Управе из тзв. кућног затвора

Издржавање казне затвора у просторијама у којима станује је заиста огромна „привилегија за осуђеника" коју могу да добију само осуђена лица којима није изречена „строга" затворска казна. Према Кривичном законику само ако је осуђеном изречена казна затвора до једне године може се одредити овакав модалитет извршења казне,[20] наравно ако су испуњени и други услови.[21]

Такође су и правила у погледу оваквог начина извршења казне претрпела промене ступањем на снагу Закона о изменама и допунама закона о извршењу кривичних санкција из 2019. године. Та правила иду у *користи* осуђеним лицима, јер се уводи још једна „шанса" да не *иду* на издржавање казне затвора у казнени завод. Поменутим законом се уводи могућност да судија за извршење измени правноснажну одлуку у погледу начина-модела издржавања казне затвора, тј. да одреди да осуђени уместо у затвору издржава казну затвора у просторијама у којима станује .[22]

Осуђена лица која издржавају казну затвора на овакав начин могу се *превремено отпустити*. Правила у погледу превременог отпуштања налазе се у Закону о извршењу ванзаводских санкција и мера и то у само једном члану. У погледу превременог отпуштања важно је видети услове, рокове и друге појединости који се тичу самог поступка. Да би се осуђени превремено отпустио морају да се остваре услови који се тичу времена проведеног на издржавању казне и његовог владања, тако да се може рећи да је потребно да се остваре објективни и субјективни услови.

С тим у вези, осуђени може да се превремено отпусти ако издржи *девети десетина казне* и да му остане највише *три месеца* до истека казне. Субјек-

---

[19] Решење Уставног суда, број: ІУ-1/2007 од 23. априла 2009. године.

[20] Вид. чл. 45 ст. 3, 4 и 5 Кривичног законика, *Службени гласник РС*, бр. 85 од 6. октобра 2005, 88 од 14. октобра 2005 – исправка, 107 од 2. децембра 2005 – исправка, 72 од 3. септембра 2009, 111 од 29. децембра 2009, 121 од 24. децембра 2012, 104 од 27. новембра 2013, 108 од 10. октобра 2014, 94 од 24. новембра 2016, 35 од 21. маја 2019.

[21] О тзв. кућном затвору вид. Дракић Драгиша, Милић Иван, *Основи кривичног извршног права*, Нови Сад, 2019, 100-106; Дракић Драгиша, Милић Иван, Изрицање и извршење казне затвора која се извршава у просторијама у којима осуђени станује (тзв. кућни затвор), *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 3/2020, 999–1022.

[22] Вид. чл. 41а ЗоИДЗИКС.

тивни услов се тиче владања осуђеника, тако да се превремено може отпустити само онај осуђеник који се добро влада и ако су постигнути резултати у програму поступања. У погледу утврђивања испуњености субјективног услова могу се јавити проблеми имајући у виду да се добро-лоше владање тешко може утврдити. Наиме, прописима су одређене обавезе осуђеника који казну затвора издржава на овакав начин али и санкција уколико се не влада у складу са његовом положајем – положајем осуђеника. Санкција се огледа у томе што ће осуђени остатак казне да издржава у казненом заводу.

Предлог за превремено отпуштање може дати само службеник из повереничке канцеларије – повереник, док о поднетом предлогу одлучује директор Управе за извршење кривичних санкција.

Осуђени који је на овакав начин отпуштен са издржавања казне затвора сматра се да је издржао казну затвора у целости, што значи да се превремено отпуштање у овом случају *не може* опозвати. Из разлога немогућности опозивања за осуђеника је превремено отпуштање повољније у односу на условно отпуштање.

Чини се да је решење из ЗИКС-а послужило законодавцу да и у Закону о извршењу ванзаводских санкција и мера пропише овакво решење. Ми свакако сматрамо да у поступку извршења казне затвора треба да постоји њена индивидуализација, али се поставља питање да ли је оправдано да се на овакав начин омогући осуђеном да раније одслужи казну? То питање се поставља из два разлога. Први разлог смо донекле поменули, а он се тиче доброг владања осуђеника – јер ако осуђени прекрши правила која за њега важе тада се тзв. кућни затвор замењује тако што ће осуђени казну затвора да издржава у казненом заводу. Други разлог је условни отпуст. Наиме, и осуђени који казну затвора издржава у просторијама у којима станује може се условно отпустити „услед доброг владања“ и то након издржане 2/3 изречене казне. С тим у вези, ако се осуђени „добра влада“ зашто се не би условно отпустио а не превремено отпустио?

3. ПРЕВРЕМЕНО ОТПУШТАЊЕ ОСУЂЕНИКА ОД СТРАНЕ СУДИЈЕ ЗА ИЗВРШЕЊЕ КРИВИЧНИХ САНКЦИЈА

Судија за извршење се уводи како би се са строго административног надзора над извршењем кривичних санкција, прешло на судску контролу извршења кривичних санкција, с обзиром да улога суда не треба да се заврши изрицањем санкције, већ и праћењем њеног извршења.[23] При сваком

[23] Вид. Образложење предлога Закона о извршењу кривичних санкција, усвојеног на Другој седници Првог редовног заседања Народне скупштине у 2014. години, одржаној

вишем суду одређује се судија за извршење кривичних санкција којег одређује председник вишег суда из реда судија тог суда. У предметима за које је надлежан, судија за извршење поступа као судија појединац.[24] Сада је судија за извршење надлежан за одређена питања у погледу права и обавеза осуђених, али свакако и других лица лишених слободе, која су раније била у надлежности пре свега „затворских власти".

Судија за извршење има значајне надлежности које се тичу индивидуализације казне затвора у поступку извршења, а оне су проширене 2019. године. Наиме, Закон о извршењу кривичних санкција 2019. године измењен и допуњен. 1. децембра 2019. ступио је на снагу Закон о изменама и допунама закона о извршењу кривичних санкција којим се уводе значајне новине у области извршења казне затвора. Уводе се нови начини индивидуализације казне затвора у поступку извршење о којој одлучује судија за извршење. Један од начина индивидуализације казне затвора је и превремено отпуштање осуђеника из казненог завода које се уређује чланом 184а[25].

3.1. Место издржавања казне затвора и превремено отпуштање

Да ли се осуђеник може превремено отпустити од стране судија за извршење зависи од модалитета извршења казне затвора – да ли осуђени казну затвора издржава казну у казненом заводу или у просторијама у којима станује. Само се осуђеник који издржава казну затвора у казненом заводу може превремено отпустити на основу одлуке судије за извршење. Сада се, наравно, поставља питање зашто се осуђени који казну затвора издржава у просторијама у којима станује не може превремено отпустити одлуком судије за извршење? Могуће је да је законодавац сматрао да су разлози због којих се осуђени може превремено отпустити у овом случају оправдани само за осуђенике који казну затвора издржавају у казном заводу. Са друге стране, можда ће се и за њих предвидети могућност превременог отпуштања у некој наредној измени Закона о извршењу ванзаводских санкција и мера.

3.2. Услови и разлози за превремено отпуштање

Да би се осуђени превремено отпустио из казненог завода морају да се остваре услови који се тичу времена проведеног на издржавању казне затвора и времена неиздржане казне. Само ако је осуђени издржао издржао *једну*

дана 23. маја 2014. године. извор: http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/mml/viewAct/2271 на дан: 20.08.2021.

[24] Вид. чл. 33 ЗИКС.

[25] Наслов члана је *превремено пуштање* на основу одлуке судије за извршење, док се у самом члану закона на говори о *превременом отпуштању.*

половину казне затвора може се превремено отпустити али највише *12 месеци* до истека казне. У погледу времена проведеног у казненом заводу и неиздржане казне види се да осуђени може да се *раније* отпусти у односу када се превремено отпушта од стане директора Управе.

Разлози за превремено отпуштање осуђеника у овом случају разликују се у односу на оне који су прописани када се осуђени отпушта на основу одлуке директора Управе, јер се они не односе на владање осуђеника. Иако по правилу добијања посебних права и погодности зависе од владања осуђеника, у овом случају реч је о изузетку. Наиме, осуђени се може превремено отпустити због *тешке болести, тешкоі инвалидитета или старости, ако би даље извршење казне представљало нехумано поступање.*

У казненим заводима се налазе, свакако, стари, болесни и осуђеници са инвалидитетом. Издржавање казне за њих је *теже* у односу на остале осуђенике, посебно имајући у виду чињеницу да законодавац приликом доношења Закона о извршењу кривичних санкција није много водио рачуна о положају оваквих осуђеника, већ је само прописао да осуђени са инвалидитетом има право на смештај примерен врсти и степену његових потреба,[26] и да се осуђени коме се у заводу не може пружити одговарајућа здравствена заштита, на предлог лекара, упућује се у Специјалну затворску болницу или другу здравствену установу[27].

Шта је тешка болест, тежак инвалидитет је питање које ће се ценити у сваком конкретном случају. Такође се и питање старости мора ценити у сваком конкретном случају. На овом месту вреди указати на једно решење из закона када је *старост осуђеника* цењена на начин да им се треба омогућити *одређено право/погодност*. Реч је о Закону о амнестији[28] из 2012. године којим је било прописано[29] да се осуђена лица за тачно одређена кривична дела ослобађају од извршења *10% изречене казне* затвора, али осуђена лица која су на дан ступања на снагу о тог закона *навршила 70 година живота*, ослобађају се од извршења *25% казне затвора.* Дакле, у овом закону граница је била 70 година живота.

Као што смо видели, потребно је и да се утврди да би даље извршење казне представљало *нехумано поступање*. Неспорно је да се у сваком случају треба проценити да ли даље извршење казне представља нехумано поступање. И овде треба имати у виду да се и ова осуђена лица на други начин могу раније отпустити – као што је случај са условним отпуштањем. Такође, постоји и могућност да се осуђени премести у Специјалну затворску болницу на лечење. Не треба изгубити из вида да се осуђенику, уколико су

[26] Вид. чл. 77 ЗИКС.
[27] Вид. 113 ст. 3 ЗИКС.
[28] Закон о амнестији, *Службени гласник РС*, број 107/2012.
[29] Чл. 1 ст. 3 и 4. Закона о амнестији.

испуњени услови који се прописују Законом о извршењу кривичних санкција, може и *прекинути* извршење казне.

3.3. Да ли треба увести још један разлог за превремено отпуштање?

Имајући у виду да је законодавац експлицитно прописао из којих разлога се осуђени може превремено отпустити од стране судије за извршење логично је да се из других разлога не може отпустити. Са друге стане, пошто је већ предвидео могућност да се осуђеник на овакав начин раније може домоћи слободе, чини се да би било оправдано да се на овакав начин *отпуштају и труднице и мајке које имају децу* у казненом заводу. Само у Казнено-поправном завод за жене у Пожаревцу осуђенице издржавају казну затвора,[30] међу којима има трудница и осуђеница са децом. Према ЗИКС труднице, породиље и мајке које негују децу смештају се одвојено од осталих осуђених жена.[31] Осуђена жена која има *дете* може задржати дете до истека казне, а најдуже *до навршене друге године живота детета*.[32]

Чини се оправданим да је законодавац требао да пропише да се и ове осуђенице могу превремено отпустити од стране судије за извршење. На пример у случају када је дете навршило две година живота у затвору а мајци остало још шест или мање месеци до истека казне зар не би било оправдано *да постоји могућност* да се мајка превремено отпусти и да заједно са дететом изађе из казненог завода? Законодавац је требао само да пропише могућност а судија за извршење би, свакако, доносио одлуку о томе.

3.4. Поступак за превремено отпуштање

Судија за извршење може да превремено отпусти осуђеника само на основу предлога „затворских власти“. У овом случају предлог може да поднесе само управник казненог завода у којем осуђеник издржава затворску казну. Колики ће бити број осуђеника у казненом заводу зависи пре свега од смештајних капацитета завода. Тако се у појединим казненим заводима налази и преко хиљаду осуђеника. На пример Казнено-поправни завод у Сремској Митровици је пројектован за смештај 1150 осуђених лица.[33] Оправдано

[30] Вид. чл. 4 Уредбе о оснивању завода за извршење кривичних санкција у Републици Србији, *Службени гласник РС*, бр. 20/2006, 89/2009, 32/2010, 53/2011, 11/2017.

[31] Чл. 78 ЗИКС.

[32] Вид. чл. 119 ст. 1 ЗИКС. О осуђеницама и њиховој деци вид. Ф. В. Грушин, И. А. Давыдова, Гарантии реализации некоторых прав и законных интересов осужденных к лишению свободы, являющихся родителями, *Вестник Томского государственного университета*. Право. 2020. № 36, 48-53.

[33] Извор: https://www.lls.rs/index.php?option=com_content&view=article&id=45&Itemid=15 на дан: 20. 08. 2021.

је да управник казненог завода у којем се налази тако велик број осуђених лица не може „знати“ сваког осуђеника, па тако не може знати ни да ли је осуђеник на пример *тешко оболео* те да из тог разлога треба да поднесе предлог за превремено отпуштање. С тим у вези, управник казненог завода подноси предлог на основу претходно прибављеног мишљења стручног тима. Стручни тим састављен је од представника служби завода[34]. У заводима где нема служби за третман и здравствену заштиту, чланове стручног тима чине запослени одговарајуће струке који процењују степен ризика и здравствено стање осуђеног.[35]

Уз предлог управника казненог завода, судији за извршење доставља се здравствена документација осуђеног. Сваком осуђенику приликом ступања на издржавање казне затвора отвара се здравствени картон. Здравствена документација служи судији за извршење да утврди да постоје услови за превремено отпуштање. Та документација у мањој мери служи судији за извршење и када се превремено отпуштање тражи из разлога старости осуђеника, јер за утврђивање старости није неопходна здравствена документација. Међутим, и у том случају може бити од значаја, јер је могуће да постоје више разлога за превремено отпуштање (на пример тешка болест и старост).

У појединим случајевима здравствена документација која се налази у казненом заводу неће бити довољна да се донесе одлука о томе да ли су испуњени услови за превремено отпуштање. У том случају судија за извршење може одредити вештачење ради утврђивања здравственог стања осуђеног.[36] Чланом 184а нису прописани рокови у којим би судија требао да донесе одлуку.

3.5. Правни положај превремено отпуштеног осуђеника одлуком судије за извршење

Као што је речено, осуђени који је превремено отпуштен одлуком директора управе из казненог завода или из просторија у којима станује сматра се да је издржао казну у целости. Такође, тај осуђеник нема никакве обавезе у погледу достављања одређене документације „затворским властима“ у односу на неиздржану казну.

Са друге стране, осуђени који је превремено отпуштен одлуком судије за извршење због тешке болести или тешког инвалидитета *има обавезе*. Према Закону о извршењу кривичних санкција тај осуђеник је дужан да на сваких 60 дана доставља судији за извршење извештај лекара о свом здрав-

[34] У заводима могу постојати следеће службе: 1) служба за третман; 2) служба за обезбеђење; 3) служба за обуку и упошљавање; 4) служба за здравствену заштиту; 5) служба за опште послове. За два или више завода могу се образовати заједничке службе. Чл. 19 ЗИКС.

[35] Вид. чл. 75 ст. 2 ЗИКС.

[36] Вид. чл. 184а ст. 4 ЗИКС.

ственом стању.[37] Иако би било логично да се пропише последица уколико осуђени не достави извештаје Законом то није учињено.

Превремено отпуштање се може и *опозвати*. Према Закону о извршењу кривичних санкција судија за извршење може опозвати одлуку којом је одобрено превремено отпуштање, *ако се накнадно утврди да нису постојали или су престали да постоје разлози за превремено отпуштање*.[38] Видимо да се превремено отпуштање не може опозвати у случају када осуђени не поднесе извештај, па се поставља питање зашто је законодавац пропустио и то питање да уреди. Уколико осуђени поднесе документацију из које се види да су престали да постоје разлози за превремено отпуштање судија за извршење ће опозвати одлуку о превременом отпуштању. Дакле, долази се до решења да се само превремено отпуштање из разлога старости *не може* опозвати.

У погледу опозивања превременог отпуштања јављају се свакако питања рокова и (не)урачунавања времена проведеног на превременом отпуштању. Дакле, законодавац није прописао у ком року се може опозвати превремено отпуштање и шта се „дешава“ са временом који је осуђени провео ван казненог завода-време проведено на превременом отпуштању. Како бисмо указали подробније на овај проблем само ћемо предочити решење из Кривичног законика којим се уређују *рокови* опозивања условног отпуста и времена проведеног на условном отпусту у случају његовог опозивања. Прво, *условни отпуст* се може опозвати најкасније у року *од две године* од дана кад је условни отпуст истекао. Друго, део казне који је осуђени издржао по ранијој осуди *урачунава* се у нову казну, а време проведено на условном отпусту *не урачунава* се.[39]

Оваква неуређеност у Закону о извршењу кривичних санкција може довести до различитог тумачења од стане судије за извршење. Имајући у виду сврху превременог отпуштања од стране судије за извршење као и чињеницу да се превремено отпуштање од стране директора Управе не може опозвати, не би било оправдано када би се превремено отпуштање могло опозвати и након што је оно истекло. Такође, чини се да не би било оправдано када се време проведено на превременом отпуштању неби урачунавало као време издржане казне. Дакле, било би оправдано када би се превремено отпуштање могло опозвати само док не истекне казна затвора (то је оно време за које је осуђени превремено отпуштен), те да се време који је осуђени провео на превременом отпуштању у случају опозивања урачунава у издржану казну. Иако постоје више разлога за овакво тумачење, чини се да се

[37] Вид. чл. 184а ст. 5 ЗИКС.
[38] Вид. чл. 184а ст. 6 ЗИКС.
[39] Чл. 47 КЗ.

посебно могу издвојити два. Право, осуђени у овом случају није отпуштен по основу своје молбе – као што је случај са условним отпустом. Друго, ако је управник казненог завода поднео предлог на основу мишљења стручног тима, а судија за извршења прегледао здравствену документацију и евентуално одредио вештачење ради утврђивања здравственог стања осуђеног онда је логично да су „надлежни органи“ заиста на прави начин утврдили да постоје разлози за превремено отпуштање. Треће, не би било оправдано да осуђени буде у „неизвесности“ у погледу рокова опозивања и времена (не)урачунавања. Четврто, осуђени који је превремено отпуштен има и одређене обавезе које се тичу подношења документације.

Свакако да се намећу и друга питања у случају опозивања превременог отпуштања. Као што је сврха враћања осуђеника на издржавање казне од 1, 5, 10, 15… дана? Наравно да се ту отварају и питања поновног упућивања осуђеника на издржавање казне, потребног времена за то и (не)урачунавања тог времена.

4. КОЈА ОСУЂЕНА ЛИЦА НЕ МОГУ ДА СЕ ПРЕВРЕМЕНО ОТПУСТЕ?

1. децембра 2019. године ступио је на снагу Закон о изменама и допунама Кривичног законика[40], а једна од његових новина свакако је прописивање казне доживотног затвора. Одређена категорија учиниоца кривичних дела којима је изречена казна доживотног затвора не може се условно отпустити, јер је Кривичним закоником то забрањено. Забрана условног отпуштања је посебно проблематична јер се том забраном отварају многобројна питања, као што је сврха кажњавања и сврха извршења казне. Може се рећи да у погледу осуђеника на казну доживотног затвора разликујемо две категорије. Једна је она која се може условно отпустити и друга која не може. Са друге стране, Закон о извршењу кривичних санкција изричито *не предвиђа* забрану превременог отпуштања осуђеника којима је изречена казна доживотног затвора.

Неспорно је да могу да наступе разлози на старни осуђеника на казну доживотног затвора за превремено отпуштање. Дакле, и осуђени на казну доживотног затвора може да се добро влада у казненом заводу, да тешко оболи, а посебно може да наступи услов који се тиче старости. Међутим, било који услов да наступи осуђеног на казну доживотног затвора не може превремено да отпусти директор Управе нити судија за извршење. Разлог је тај што не може да се оствари услов који се тиче времена проведеног на издржавању казне и времена неиздржане казне, јер казна траје све док је осуђени жив.

[40] Закон и изменама и допунама Кривичног законика, *Службени гласник РС,* бр. 35/2019.

ЗАКЉУЧАК

Превремено отпуштање осуђеника је начин индивидуализације казне затвора у току издржавања казне. Сматрамо да у поступку издржавања казне затвора треба да постоји могућност да се добро владање осуђеника награди, али и лоше да се казни. Као што смо видели у раду, превремено отпуштање је заиста велика погодност за осуђеника. Прописи у Републици Србији којима се уређује извршење казне затвора неретко се мењају, с тим да последње измене и допуне Закона о извршењу кривичних санкција иду у „корист“ осуђеним лицима, јер се њима уводе нове могућности за индивидуализацију казне затвора. Ово је посебно значајно имајући у виду да је истог дана ступио на снагу Закон о изменама и допунама Кривичног законика којим се прописују поједина решења која су „строжа“ по учиниоца кривичног дела – на пример: уводи се казна доживотног затвора, прописују се посебна правила у погледу индивидуализације казне затвора у случају обичног и вишеструког поврата, доносе се измене у погледу услова за изрицање условне осуде.

Можда би у наредним изменама и допунама закона требало предвидети решења којима би се омогућило ефикасније остваривање права на превремено отпуштање. Тако би на пример требало експлицитно прописати рокове у којима директор Управе или судија за извршење треба да донесе одлуку о превременом отпуштању. Наиме, може се догодите да у току „поступка“ превременог отпуштања осуђеном истекне казна затвора. Актуелним решењем ЗИКС-а није уређено ни питање поновног тражења превременог отпуштања.

За осуђена лица која казну затвора издржавају у казненом заводу „много тога“ у вези са превременим отпустом зависи од „затворских власти“ оног казненог завода у којем осуђени издржава казну. Дакле, иако директор управе донеси одлуку о превременом отпуштању он то не може учинити уколико управник не предложи, а управник може да поднесе предлог само након прибављеног мишљења стручног тима. Вероватно да уколико је мишљење стручног тима „негативно“ да управник казненог завода неће ни поднети предлог за превремено отпуштање. Чини се да би било оправдано да стручни тим *предложи* управнику да поднесе предлог директору Управе за превремено отпуштање, то из разлога јер они „најбоље“ познају осуђена лица. Један од *проблема* свакако и је тај што директор Управе одлучује о превременом отпуштању само на основу „предлога“ управника казненог завода, а то значи се одлука доноси без личног присуства осуђеног. Мада, ово није ништа необично, имајући у виду и да се о условном отпусту може одлучити без личног присуства осуђеника. Са друге стране, када одлуку о превременом отпусту доноси судија за извршење он има могућност да зна о којем се

осуђенику ради јер он једном у свака четири месеца у току године обилази казнене заводе на територији своје месне надлежности и разговара са осуђенима.

Можда би требало размислити и о томе да се осуђеном дозволи да он сам поднесе предлог за превремено отпуштање. Свакако да би и у том случају судија за извршење и директор Управе имали обавезу да затраже „извештај“ о осуђенику.

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

Бурый В. Е., Степаненко В. И., *Особенности организации исправительного процесса осужденных в местах лишения свободы,* [Электронный ресурс]: монография, Могилев, 2017.

Грујић Здравко, *Алтернативе казни затвора*, Косовска Митровица, 2020.

Грушин Ф. В., Давыдова И. А., Гарантии реализации некоторых прав и законных интересов осужденных к лишению свободы, являющихся родителями, *Вестник Томского государственного университета*. Право. № 36. 2020.

Дракић Драгиша, Милић Иван, *Основи кривичног извршног права*, Нови Сад, 2019.

Дракић Драгиша, Милић Иван, Изрицање и извршење казне затвора која се извршава у просторијама у којима осуђени станује (тзв. кућни затвор), *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 3/2020.

Ignjatović Đorđe, *Pravo izvršenje krivičnih sankcija*, Beograd, 2014.

Князьков А. С., Условно-досрочное освобождение: проблемы и тенденции, *Вестник Томского государственного университета. Право.* 2015. №2 (16).

Милић Иван, Индивидуализација казне затвора на основу Закона о изменама и допунама Закона о извршењу кривичних санкција из 2019. године, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 4/2019.

Милић Иван, *Индивидуализација казне затвора – криминолошки, кривичноправни и пенолошки аспект*, Нови Сад, 2017. (докторска дисертација)

Смирнов Л. Б., *Уголовно-исполнительное право*, Санкт-Петербург, 2002.

Хохрин С. А., Состояние пенитенциарной преступности и горизонты развития криминопенологии, *Вектор развития криминологии в XXI веке: Тезисы докладов всероссийской научно-практической конференции, приуроченной к 30-летию Российской криминологической ассоциации*, Владимир, 2021.

* * *

Закон о амнестији, *Службени гласник РС*, број 107/2012.

Закон о извршењу ванзаводских санкција и мера, *Службени гласник РС*, бр. 55 од 23. маја 2014, 87 од 13. новембра 2018.

Закон о извршењу кривичних санкција, *Службени гласник РС*, бр. 85/2005, 72/2009, 31/2011.

Закон о извршењу кривичних санкција, *Службени гласник РС*, бр. 55 од 23. маја 2014, 35 од 21. маја 2019.

Закон о изменама и допунама Закона о извршењу кривичних санкција, *Службени гласник РС*, бр. 35/2019.

Закон и изменама и допунама Кривичног законика, *Службени гласник РС,* бр. 35/2019.

Кривични законик, *Службени гласник РС*, бр. 85 од 6. октобра 2005, 88 од 14. октобра 2005 – исправка, 107 од 2. децембра 2005 – исправка, 72 од 3. септембра 2009, 111 од 29. децембра 2009, 121 од 24. децембра 2012, 104 од 27. новембра 2013, 108 од 10. октобра 2014, 94 од 24. новембра 2016, 35 од 21. маја 2019.

Уредба о оснивању завода за извршење кривичних санкција у Републици Србији, *Службени гласник РС*, бр. 20/2006, 89/2009, 32/2010, 53/2011, 11/2017.

* * *

Образложење предлога Закона о извршењу кривичних санкција, усвојеног на Другој седници Првог редовног заседања Народне скупштине у 2014. години, одржаној дана 23. маја 2014.

* * *

Решење Уставног суда, број: ІУ-1/2007 од 23. априла 2009. године.

* * *

Годишњи извештај о раду Управе за извршење за 2009. годину.

Годишњи извештај о раду Управе за извршење за 2010. годину.

Годишњи извештај о раду Управе за извршење за 2013. годину.

* * *

http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/mml/viewAct/2271

http://www.uiks.mpravde.gov.rs/images/Godisnji_izvestaj_UIKS-a_za_2013.pdf

http://www.uiks.mpravde.gov.rs/images/izvestaj%202009.pdf

http://www.uiks.mpravde.gov.rs/lt/articles/izvestaji/

https://www.lls.rs/index.php?option=com_content&view=article&id=45&Itemid=15

Dragiša S. Drakić
University of Novi Sad
Faculty of Law Novi Sad
D.Drakic@pf.uns.ac.rs

Ivan D. Milić
University of Novi Sad
Faculty of Law Novi Sad
I.Milic@pf.uns.ac.rs

Early Release of Convicts

Abstract: *One of the modes of „release ahead of time" from a penitentiary institution, or from a place of residence in which a convict may be serving his sentence, is early release. Early release can not be approved for every convict. There are exceptions to the rule that convicts are eligible for early release based on good behaviour. Early release may be granted by the director of the Administration for Execution of Prison Sentences or by a judge for enforcement of criminal sanctions.*

The author's attention in this paper is precisely the early release of convicts – those serving their sentence in penitentiary institutions as well as those serving them in their place of residence.

Keywords*: prison sentence, early release, court, pregnancy, serving of sentence, judge for enforcement of criminal sanctions.*

Датум пријема рада: 28.10.2021.
Датум прихватања рада: 30.12.2021.